

Dette blot som eksempel på hvorledes serien er fuld af oplysninger til mange slags videre studier. Det havde været rart, om der til hver landsdel havde været knyttet en tilsvarende indledning som den ganske korte bornholmske om mindesmærkerne og forskningshistorien. Som skitseret, er forskningshistorien bestemmende for hvilket niveau vi i dag kan arbejde videre med fundene.

Henrik Thrane

P. J. Riis: Sukas I. The North-East Sanctuary and the First Settling of Greeks in Syria and Palestine. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-Filosofiske Skrifter 5, 1. Kommissionær: Munksgaard, København 1970. 179 s. + 6 kort.

Gunhild Ploug: Sukas II. The Aegaeon, Corinthian and Eastern Greek Pottery and Terracottas. Samme selskab, samme serie 6, 2. København 1973. 124 s. + plancher.

I årene 1958-61 samt 1963 foretog en dansk ekspedition under ledelse af professor Riis en udgravning af en byhøj, Tall Sukas, på Syriens kyst ca. 6 km syd for det moderne Gabla. Dette projekt blev finansieret af Carlsbergfondet.

Allerede i 1970 forelå professor Riis' grundige behandling af udgravningerne *Sukas I*, hvortil føjer sig publikationen af den ældste græske keramik i *Sukas II*. Også *Sukas III*, *The Neolithic Period* er udkommet i 1974, men i det følgende skal anmelderen begrænse sig til at diskutere de forskningsresultater, der vedrører historisk tid, først og fremmest problemerne om den eventuelle græske bosættelse i Syrien. Dette er så meget mere naturligt, som professor Riis bruger knapt en trediedel af bd. 1 til at diskutere dette problem.

Højen udviser spor af bebyggelse fra talrige perioder, hvilket naturligvis ikke letter udgraverens ønske om at skabe en sikker stratigrafi. Der arbejdes med ialt 13 perioder fra neolitisk tid (N) til senmiddelalderlig og moderne tid (A). En del af disse perioder kan atter underdeles i forskellige lag. Den græske bosættelse begynder således i H¹: Phoenician Iron Age II = Greek Settlement Period, og fortsætter i G²-G¹: Period of Greek Domination Phase I-III, der synkroniseres ved hjælp af historiske data til ca. 850-498 f. Kr. som »Probable Dates« (side 127).

Det væsentligste kildemateriale til den græske bosættelse er de betydelige græske keramikfund. Den bemalede græske keramik er så karakteristisk og velstuderet, at det er muligt at datere den ret nøje, og i *Gunhild Plougs* bd. II er den ældste keramik studeret meget grundigt og overbevisende. Græske vaser er kommet til Sukas allerede i bronzealderens sidste fase, men først i jernalderen tør man tolke fundene som udtryk for egentlig bosættelse. *Gunhild Ploug* har selv kun deltaget i et par kampagner, men har kunnet drage nytte af de udførlige udgravningsnotater ved den endelige publikation. Det må dog undre, at det ikke er blevet anset for bydende nødvendigt at lade den, der publicerer dette vigtige materiale, foretage sine endelige bestemmelser på grundlag af de originale fund, selv om det i så tilfælde var nødvendigt at henlægge en del af arbejdet til Syrien. Den endelige bearbejdelse af keramikfundene rokker dog næppe ved konklusionerne i bd. I.

Afgørende for dateringen af en græsk bebyggelse er naturligvis afdækning af spor heraf. Fund af keramik er næppe tilstrækkelig. Professor Riis henleder opmærksomheden på en rektangulær bygning i G³, der ødelægges og genopføres i G² i en noget udvidet skikkelse. Af bygningen er kun fundamentene tilbage. Uden for bygningen er der spor af et alter med knogler af forskellige dyr, og bygningen fortolkes som et tempel, et græsk tempel. Cella er ikke ganske rektangulær, men snarere trapezoidal, hvilken form reproduceres ved bygningens genopførelse. Søjler findes ikke in situ, men til rekonstruktion af bygningen indhentes tre søjletromler, som tænkes genanvendt i senere middelalderlige bygningsværker, hvor de er fundet.

Det er rimeligt at antage, at dette er en bygning i forbindelse med et kultsted, men det er næppe tvungende nødvendigt at opfatte bygningen som et græsk tempel. Bl. a. mangler man fund af votivgaver i større mængde. Dette må undre, omend det næppe kan siges at forhindre den anlagte tolkning.

Metodisk set er et af de vanskeligste problemer naturligvis overgangen fra relativ til absolut kronologi, af professor Riis benævnt »Probable Dates«. Vi skal her koncentrere os om overgangen fra G³ til G² (side 58 f.). Keramikfundene henviser overgangen til 1. fjerdedel af 6. årh. f. Kr. Riis søger nu efter en begivenhed, der kunne være baggrunden for ødelæggelsen, og hæfter sig ved den ægyptiske pharao Apries' angreb på Phoenicien i 588 f. Kr. Begivenheden nævnes kort af Herodot og udvikles lidt mere af Diodorus Siculus (I, 68, 1), der fortæller, at Apries gør felttog mod Cypem og Phoenicien med land- og sømagt, erobrer Sidon med magt og skræmmer de øvrige phoenikiske byer til at støtte ægypterne. Hertil følger Riis den enigmatiske sætning: »If the statement of DIODOROS on Cypriote participation in this war is based on a reliable source it is not absolute impossible that the Egyptian offensive of 588 had disastrous effects on the North Phoenician coast just opposite Cyprus.« Diodor siger nu præcist, at kun Sidon erobres med magt, mens de øvrige byer gav sig frivilligt. Mellem Cypem og den syriske kyst er der en ganske betydelig afstand, ikke mindst med datidens krigsskibe, og det er således vanskeligt at se, hvad der i denne forbindelse kunne fremkalde en ødelæggelse af en by ca. 200 km nord for Sidon, hvor de egentlige kamphandlinger til lands synes standset. Ydermere er der problemet om Diodors kilder, hvor en historiker er kritisk a priori. Er der overhovedet nogen bund i en sådan oplysning, som hverken er præcist dateret hos Diodor eller Herodot, der har den kortere version? Diodor benyttede den velkendte metode med saks og lim, omend nogle forskere ikke vil udelukke, at han lejlighedsvis også benyttede hovedet. Som historiker foretrækker anmelderen langt den arkæologiske datering til 1. fjerdedel af 6. årh. f. Kr., idet harmonisering med mindre sikre historiske oplysninger kan give læseren en følelse af falsk sikkerhed. Det samme kan mutatis mutandis siges om afslutningen af G¹, der sættes til 498 f. Kr. på grund af begivenhederne i det østlige Middelhav efter det joniske oprør. Her ville jeg langt foretrække dateringen »kort efter år 500« eller måske snarere »formentlig kort efter år 500.«

Godtager vi Riis' fortolkning, har vi altså en græsk bosættelse fra midten af 9. årh. til ca. 500 f. Kr. Bosættelsen udledes af det græske tempel samt fundene af græsk keramik, idet forfatteren tilslutter sig R. M. Cooks gnome: »Die Völkerschaften des alten Orients fanden an griechischer Keramik keinen Geschmack. Wo sie aber vorkommt, dort ist sie ein Hinweis auf dort ansässige Griechen, auf Kaufleute oder Söldner.« Hvor gerne vi end ville tro på denne håndfaste maxime, finder vi dog, at bevisbyrden for dens rigtighed påhviler arkæologerne. Uden at nære særlig tiltro til fundstatistikker havde man gerne set en mere indgående diskussion af det sikkert meget store materiale af lokal keramik og en forsigtig vurdering af dette i forhold til den importerede.

Fortolkningen af den græske bosættelses art er også værd at bemærke. »In its origin at least, the Greek settlement was no real colony, neither an apoikia nor a klerouchia; it rather had the character of an enoikismós, at settling of Greeks among Phoenicians . . .« (side 129). Såvel apoikia som klerouchia er velkendte begreber fra græsk historie, men betegnelsen enoikismós findes – ifølge Liddel & Scott – kun belagt et par gange i ægyptiske papyri og aldrig i betydningen af »a settling of Greeks«, men derimod i en snæver juridisk betydning. Det synes uheldigt at anvende et græsk ord af en bestemt juridisk betydning parallelt med velkendte termini technici uden at gøre opmærksom på, at der er tale om en nydannelse uden belæg i kilderne, hvor heldig denne nydannelse end kan være. Det afgørende er, at den græske skriftlige tradition ikke synes at kende til græsk

bebyggelse af den art, som her er skildret. Dette er ikke ensbetydende med, at den her anlagte tolkning er urigtig, men derimod et nyt eksempel på, at arkæologien som videnskab supplerer den historiografiske tradition med helt nyt materiale.

Professor Riis gennemgår med minutøs omhu hele den arkæologiske overlevering om det arkaiske Grækenlands relationer til Levanten. I det vigtige kap. VII (side 126-175) fremlægges de arkæologiske data og indsættes i en større historisk sammenhæng, handelen mellem Grækenland og Orienten. I vore dage kan den kun aflæses af de arkæologiske fund, men forfatteren har sikkert ret i, at handelen med vaser, elfenbenssager o. l. kun er sekundær i forhold til handelen med de varer, hvoraf vi ikke har spor. Arten af disse varer er naturligvis ret hypotetisk, og forfatterens forslag side 164 er næppe urimelige.

Grænsen mellem arkæologi og historie lader sig ikke drage. Professor Riis behandlede dette emne i 1949 i en velkendt afhandling: *Kan man grave Historien op af Jordan?* (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning nr. 212). Svaret var dengang som nu et betinget ja. Hertil skal anmelderen føje den banalitet, at det jo ikke er et historisk forløb, eller en historisk sammenhæng, man graver op af jorden. Vi finder arkæologiske vidnesbyrd eller arkæologiske kilder, som først bliver egentlig historie, når vi fortolker dem. Derfor er en udgravningsberetning som *Sukas I* ikke blot en kildeudgave men samtidig en kildefortolkning, en historisk syntese. Det er ikke altid let at se, hvor kildefremleggelsen holder op og syntesedannelsen begynder, og derfor må den opmærksomme læser ikke springe den egentlige fundpublikation over og begynde med det spændende kap. VII: *The Historical Significance of the Finds and the Early Evidence of Greeks in the Levant.*

Jens Erik Skydsgaard

J. A. Bundgaard: Parthenon and the Mycenaean City on the Heights. Publications of the National Museum, Archaeological Historical Series vol. XVII. København, Nationalmuseet 1976. 194 s. + 11 plancher.

I 1957 fremsatte J. A. Bundgaard den these, »at arkitekterne i Grækenland i V. og IV. århundrede endnu ikke havde følt nødvendigheden af det hjælpemiddel, som vi i dag betragter som selvfølgeligt og uundværligt for en arkitekt, den nøjagtige projektion i formindsket målestok«. (*Mnesikles, A Greek Architect at Work*, disp.). I nærværende værk appliceres denne these på alle de store monumentalbygninger på Athens akropolis.

I dag fremtræder borgklippen i det store og hele som et fladt plateau, men fra naturens hånd er den en ås. Parthenons nordflanke ligger stort set direkte på klippen, men hele sydsiden hviler på et kvaderstensfundament på op til 11 m under selve templet, ligesom der er foretaget yderligere terrassering for at forhindre opfyldningerne i at skride ud. I årene 1882-90 blev bl. a. denne opfyldning undersøgt og dette gav stødet til den meget intensive akropolisforskning i dette århundrede. I sin søgen efter ny dokumentation fandt Bundgaard i 1967 en pakke arkivalier vedrørende disse udgravninger i Det tyske arkæologiske institut i Athen. Det var tegninger, der hidrørte fra selve udgravningerne og for størstedelen udført af arkitekten Kawerau. Disse tegninger har Bundgaard gennemarbejdet og udgivet sammen med de originale udgravningsfotografier i den statelige publikation *The Excavation of the Athenian Acropolis*, Kbh. 1974. I 1976, få uger efter forfatterens død, udkom endelig nærværende bog som resultatet af en myreflottig forskers lange liv.

Bundgaard kender hver sten på Akropolis, og ved hjælp af udgravningsfotografier og tegninger kan han rekonstruere bygningshistorien fra senmykensk tid til slutningen af V.